

УДК 351.74:343.85(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.3.38>**М. Ю. Клейман**

кандидат юридичних наук,
викладач кафедри адміністративно-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ ЯК ГАРАНТІЯ БЕЗПЕКИ: МОДЕЛІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ

В статті автором проаналізовано роль Національної поліції України у запобіганні та протидії домашньому насильству, як одному з найгостріших соціальних викликів сучасного суспільства. Розглядаються правові засади діяльності поліції у цій сфері, зокрема законодавчі механізми захисту постраждалих. Аналізуються основні моделі реагування на випадки насильства, включаючи екстрене втручання, винесення термінових заборонних приписів, ведення обліку правопорушників, а також ефективність мобільних груп спеціального призначення.

Окрема увага приділяється профілактичним заходам, що здійснюються Національною поліцією у співпраці з державними та громадськими організаціями. Розглядаються освітні та інформаційні кампанії, спрямовані на підвищення рівня обізнаності населення про проблему домашнього насильства, а також підготовка кваліфікованих кадрів, здатних ефективно реагувати на подібні виклики.

У статті також приділено увагу проблемам, що стоять на шляху подолання домашнього насильства, зокрема недостатність ресурсного забезпечення, потреба в подальшій адаптації законодавства та необхідність розширення доступу до кризових центрів і програм підтримки для постраждалих. Ефективна боротьба з домашнім насильством можлива лише за умови комплексного підходу, який включає правове регулювання, соціальну підтримку та просвітницьку діяльність, а також активну взаємодію Національної поліції з іншими суб'єктами системи захисту від домашнього насильства.

Автор звертає увагу, що важливим аспектом роботи Національної поліції у протидії домашньому насильству є не лише реагування на вже скоєні правопорушення, а й профілактика, моніторинг та співпраця з суб'єктами протидії домашньому насильству. Це дозволяє комплексно підходити до вирішення проблеми домашнього насильства, забезпечуючи не лише притягнення винних до відповідальності, а й допомогу постраждалим у відновленні нормального життя.

Особливу увагу приділено дослідженню Національної поліції як гаранта забезпечення безпеки від проявів домашнього насильства у сім'ї, вплив воєнного стану на випадки виникнення насильства.

Ключові слова: насильство, домашнє насильство, протидія, профілактика, кібернасильство, Національна поліція, законодавство.

Постановка проблеми та її актуальність. Насильство в сім'ї — це система поведінки, спрямована на встановлення контролю та влади однієї людини над іншою шляхом фізичного, психологічного, сексуального чи економічного впливу. Воно порушує основні права людини, завдаючи шкоди як окремим особам, так і суспільству в цілому.

Основна суть домашнього насильства полягає не лише в окремих актах агресії, а в систематичному пригніченні жертви, створенні атмос-

фери страху, ізоляції та безпорадності. Крім того, воно часто має циклічний характер: після сплеску агресії настає період «примирення», коли кривдник просить вибачення, але згодом насильство повторюється.

Домашнє насильство — це прихована, але поширена проблема, яка зачіпає мільйони людей у всьому світі. Воно може проявлятися у різних формах — фізичному, психологічному, сексуальному чи економічному насильстві — і не має кордонів за статтю, віком чи соціальним

статусом. Жертви відмовляються говорити про свій досвід через страх, почуття провини або залежність від агресора.

В Україні важливу роль у боротьбі з домашнім насильством відіграє Національна поліція. Вона реагує на виклики, здійснює превентивну роботу та допомагає жертвам захистити свої права, зокрема через винесення термінових заборонних приписів щодо кривдників. Національна поліція виступає гарантом безпеки, тому питання запобігання та протидії домашньому насильству в Україні на нашу думку є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Було проаналізовано роботи наступних вітчизняних науковців Адашик А.С., Бакаїм М.В., Блага А. Б., Кочеміровська О. С., Мороз О.Б., Тунтула О. О., Хатнюк Ю.А., тощо. З огляду на те, що питання ролі Національної поліції України як гаранта у запобіганні та протидії домашньому насильству, основних моделей запобігання та протидії домашньому насильству в Україні розкрито не в повному обсязі, вважаємо, що обрана тема дослідження є актуальною.

Мета. Полягає у проведенні аналізу ролі Національної поліції України у запобіганні та протидії домашньому насильству, розглянути існуючі моделі реагування на випадки насильства, а також оцінити ефективність законодавчих та практичних заходів у боротьбі з цим явищем. У статті буде висвітлено ключові механізми роботи поліції, правові інструменти захисту постраждалих, а також перспективи вдосконалення системи протидії домашньому насильству в Україні.

Виклад основного матеріалу. Домашнє насильство є серйозним порушенням прав людини, коріння якого лежить у гендерній нерівності та дискримінації. Проблема насильства щодо жінок залишається актуальною незалежно від країни чи соціального середовища. Вплив цього явища відчувають як жінки, так і чоловіки, а також діти обох статей. Важкий психологічний та емоційний стан, спричинений війною, може стати поштовхом до загострення випадків домашнього насильства. Воєнні дії, поряд з економічними та соціальними труднощами, створюють додаткове психоемоційне навантаження, що може спричинити насильство навіть у тих родинах, де раніше подібних проявів не було.

Слід звернути увагу, як зазначає Грубрина А., «щодо статистики Департамента превентив-

ної діяльності опублікованої за дорученням Національної поліції України щодо домашнього насильства за 2020-2024 роки, а саме: 2020 рік – 208 784 звернень, з них 182 088 – жінки, і 3 433 – діти; 2021 рік – 325 599 звернень, з них 58 856 – жінки, і 8 842 – діти; 2022 рік – 244 381 звернення, з них 52 189 – жінки, і 7 466 – діти; 2023 рік – 291 428 звернень, з них 222 878 – жінки, і 9 194 – діти; 2024 рік – 195 174 звернень, з них 151 716 – жінки, і 6 545 – діти. В свою чергу Opendatabot за 2024 показали, що в кожному третьому випадку від домашнього насильства стали страждати літні люди. І кількість звернень зростає у періоди свят» [1].

Діяльність щодо протидії домашньому насильству регламентується Конституцією України, Сімейним кодексом, Цивільним кодексом України, Цивільним процесуальним кодексом України, Кримінальним кодексом України, Кримінальним процесуальним кодексом України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, Законами України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про Національну поліцію», «Про охорону дитинства», «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про соціальні послуги», «Про безоплатну правову допомогу», «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами», «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо захисту дітей від сексуальних зловживань та сексуальної експлуатації» та іншими, а також міжнародними нормативно-правовими актами та підзаконними нормативно-правовими актами.

Міністерство внутрішніх справ України зазначає, що «разом з народними депутатами ініціювали зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності для осіб, які вчинили домашнє насильство чи насильство за ознакою статі» [2].

Отже, відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» під домашнім насильством слід розуміти діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між

колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [3, ст. 1].

Слід відмітити, що Україна також розроблюючи ефективні механізми протидії домашньому насильству, ратифікувала низку міжнародних договорів, серед яких Загальна декларація прав людини від 20 грудня 1948 р., Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 р., Міжнародна конвенція про економічні, соціальні та культурні права від 16 грудня 1966 р., Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р. та інші. Зазначені міжнародні правові акти спрямовано на забезпечення прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, протидію будь-якому насильству стосовно людини і громадянина, зокрема й домашньому насильству.

Тому «20 червня 2022 року Верховна Рада України прийняла закон «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами». Відповідно до нього Україна взяла на себе низку зобов'язань щодо приведення своїх нормативно-правових актів у відповідність до положень Конвенції. Зокрема, це стосується і належного розслідування фактів насильства та притягнення кривдників до відповідальності» [2].

До підзаконних нормативно-правових актів, які регулюють питання протидії домашньому насильству зазначають А. Б. Блага, О. С. Тунтула, О. О. Кочемировська, слід віднести: «Постанови Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 658 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі»; Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 655 «Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі»; Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 654 «Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домаш-

нього насильства та/або насильства за ознакою статі»; Постанова Кабінету Міністрів України від 23 січня 2019 р. № 43 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України»; Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2019 р. № 234 «Про затвердження Порядку формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі»; Постанова Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 824 «Про затвердження типових положень про денний центр соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, та спеціалізовану службу первинного соціально-психологічного консультування осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі»; Постанова Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2020 р. № 1369 «Деякі питання опрацювання звернень та повідомлень про/або від осіб, які постраждали від торгівлі людьми, домашнього насильства, насильства за ознакою статі, насильства стосовно дітей, або про загрозу вчинення такого насильства»; Постанова Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2021 р. № 145 «Питання Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року».

Указ Президента України від 21.09.2020 №398/2020 «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства».

Накази центральних органів виконавчої влади: наказ Мінсоцполітики від 01.10.2018 № 1434 «Про затвердження Типової програми для кривдників»; наказ Мінсоцполітики від 11.12.2018 № 1852 «Про утворення Державної установи «Кол-центр Міністерства соціальної політики України з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей»; наказ Мінсоцполітики від 03.07.2019 № 1037 «Про затвердження форм документів, із яких формується особова справа постраждалої особи, влаштованої до притулку для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі»; наказ Мінсоцполітики від 30.11.2020 № 787 «Про затвердження Методики визначення потреб територіальних громад у створенні спеціалізованих служб підтримки

постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі»; наказ Мінсоцполітики та МВС України від 13.03.2019 № 369/180 «Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства»; наказ МВС України від 01.08.2018 № 654 «Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника»; наказ МВС України від 25.02.2019 № 124 «Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України»; наказ МОН України від 22.05.2018 № 509 «Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України»; наказ МОН України від 02.10.2018 №1047 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників із іншими органами та службами»; наказ МОЗ України від 01.02.2019 №278 «Про затвердження Порядку проведення та документування результатів медичного обстеження постраждалих осіб від домашнього насильства, або осіб, які ймовірно постраждали від домашнього насильства, та надання їх медичної допомоги» [4, с. 42-44].

Слід зазначити, що Україна була першою країною, серед країн Центральної та Східної Європи і СНД яка визначила правові й організаційні основи протидії насильству в сім'ї, органи та установи, на які покладалося здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї у Законі України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15 листопада 2001 р., який 7 грудня 2017 р. втратив чинність і зв'язку з набранням чинності Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» № 2229-VIII.

Домашнє насильство – це не лише особиста трагедія окремих сімей, а й серйозна суспільна проблема, що потребує активного втручання державних органів. В Україні важливу роль у протидії цьому явищу відіграє Національна поліція, яка забезпечує захист постраждалих, притягнення кривдників до відповідальності та «профілактику насильства».

Визначення Національної поліції України (далі – поліція) наведено Законом України «Про Національну поліцію» під яким слід розуміти центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охо-

рони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [5, ст. 1]. Мороз О.Б., Хатнюк Ю.А. зазначають, що «до уповноважених підрозділів органів Національної поліції щодо запобігання та протидії домашньому насильству можна віднести:

- дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громади;
- поліцейських ювенальної превенції;
- підрозділи патрульної поліції та групи реагування патрульної поліції;
- підрозділи слідства та дізнання;
- сектори протидії домашньому насильству та мобільні групи реагування на факти вчинення домашнього насильства» [6, с. 517].

Також, зазначимо, що до уповноважених підрозділів органів Національної поліції щодо запобігання та протидії домашньому насильству слід віднести підрозділи «102» та чергову службу. Повноваження вказаних підрозділів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству закріплені в наказі МВС України «Про затвердження інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України» від 27 квітня 2020 року № 357. Так, підрозділи «102» відповідають за прийняття заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства, а чергова служба – за своєчасне реагування нарядів поліції на випадки домашнього насильства.

Якщо розглядати Національну поліцію як гаранта захисту від домашнього насильства в сім'ї, можна виокремити наступне:

1. Національна поліція як перший механізм захисту. У більшості випадків саме поліція стає першим органом, до якого звертаються жертви домашнього насильства. Відповідно до ст. 10 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» до повноважень уповноважених підрозділів органів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству можливо віднести:

1) виявлення фактів домашнього насильства та своєчасне реагування на них;

2) прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства, у тому числі розгляд повідомлень, що надійшли до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, сексуальному насильству, пов'язаному зі збройною агресією Російської Федерації проти України, протидії торгівлі людьми та з питань

захисту прав дитини, вжиття заходів для його припинення та надання допомоги постраждалим особам з урахуванням результатів оцінки ризиків затверджених у Наказі «Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства» затвердженого Міністерство соціальної політики України та Міністерство внутрішніх справ України від 13.03.2019 р. № 369/180, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спільно з Національною поліцією України;

3) інформування постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;

4) винесення термінових заборонних приписів стосовно кривдників;

5) взяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи в порядку, визначеному законодавством тощо.

Поліцейські можуть проникати до житла особи без вмотивованого рішення суду в невідкладних випадках, пов'язаних із припиненням вчинюваного акту домашнього насильства, у разі безпосередньої небезпеки для життя чи здоров'я постраждалої особи [3, ст. 10].

2. Національна поліція як інструмент запобігання та боротьби з домашнім насильством.

- Мобільні групи реагування на факти вчинення домашнього насильства:

Проект «Поліна». Череха К. зазначає, що «ще в 2017 році Національною поліцією України було започатковано пілотний проєкт зі створення мережі поліцейських мобільних груп проти насильства «Поліна» (Поліція проти насильства) (Доручення «Про впровадження новітніх форм та методів роботи з реагування на факти вчинення насильства в сім'ї» №1005/05/20-2 від 27.01.2017 р.). Мережа таких поліцейських мобільних груп у якості пілотного проєкту почала запроваджуватися в Дарницькому районі м. Києва, Малиновському районі м. Одеси та в м. Северодонецьку (Луганська область). Згодом проєкт був поширений на всю територію країни і відповідно до інформації Національної поліції в 2021 році на території України працювало 86 мобільних груп реагування на факти домашнього насильства. До складу груп входять: дільничні офіцери, ювенальна превенція і патрульні поліцейські. Члени таких груп реагування попередньо проходять спеціалізоване навчання та конкурсний відбір [7, с. 83-84].

Бакаїм М.В. наголошує, що «усвідомлюючи важливість проблеми, аналізуючи стан скоєння правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, вплив цього явища на стан правопорядку в державі, керівництво Національної поліції, згідно з Наказом від 30.08.2019 року № 871, прийняло рішення про утворення 45 мобільних груп з реагування на факти вчинення домашнього насильства у 27 обласних центрах та містах України. До складу зазначених груп увійшли співробітники служби превентивної діяльності, ювенальної превенції та патрульної поліції. Ці поліцейські пройшли відповідну підготовку і в змозі надати невідкладну психологічну, медичну та правову допомогу постраждалим від домашнього насильства» [8, с. 153].

Важливо додати, що вказані мобільні групи реагують на факти домашнього насильства та здійснюють превентивну роботу з кривдниками. Використовувати мобільні групи реагування на факти вчинення домашнього насильства для виконання завдань, які виходять за межі їхніх службових обов'язків, заборонено.

В зв'язку із повномасштабним вторгненням росії в Україну в 2022 році за ініціатииви Міністерства внутрішніх справ були сформовані спеціальні мобільні групи поліції для виявлення кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості осіб, скоєних військовими країни-агресора. До складу таких груп увійшли поліцейські, які раніше працювали з постраждалими від домашнього насильства та насильства за ознакою статі, а також ювенальні поліцейські, слідчі та психологи соціальних служб.

«В умовах повномасштабного вторгнення Російської Федерації, зростання масштабів злочинів сексуального насильства, які вчинялись окупантами, фахівці мобільних груп реагування були задіяні також до відпрацювання на деокупованих територіях, спілкування з постраждалими від насильства, свідками тощо» наголошує Череха К. [7, с. 84].

- Взаємодія у сфері протидії насильству проводиться відповідно до п.30 Порядку («Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658) на основі наступних завдань у сфері протидії насильству, а саме:

- ефективне виявлення та узгоджене реагування на факти вчинення насильства

з урахуванням результатів оцінки ризиків, що загрожують постраждалій особі, своєчасне взаємне інформування суб'єктів та направлення постраждалої особи до служб підтримки постраждалих осіб;

- взаємне інформування про факти насильства у випадках, передбачених Законами України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» та Порядком, проводиться не пізніше однієї доби за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти з подальшим письмовим підтвердженням, а після запровадження Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі – шляхом внесення інформації до нього;

- дієва допомога і захист постраждалих осіб, забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної насильством, з урахуванням віку, стану здоров'я, статі, релігійних переконань, етнічного походження, спеціальних потреб таких осіб. Допомога постраждалим особам надається за місцем звернення і не повинна залежати від факту звернення таких осіб до правоохоронних органів чи суду, від їх участі у кримінальному, адміністративному або цивільному провадженні;

- належне розслідування фактів насильства, своєчасне та ефективне вжиття щодо кривдника спеціальних заходів у сфері протидії насильству та контроль за їх виконанням, притягнення кривдників до передбаченої законом відповідальності та зміна їх поведінки [9, п. 30].

- Контроль за повторними випадками насильства – ведення Реєстру відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі» від 20.03.2019 р. № 234. Метою формування та ведення Реєстру є: захист життєво важливих інтересів постраждалих осіб, зокрема дітей; запобігання повторним випадкам насильства; забезпечення здійснення заходів у сфері запобігання та протидії насильству тощо [10, п. 1].

- Притягнення кривдника до відповідальності та зміна насильницької моделі його поведінки. Роль поліції у забезпеченні притягнення кривдника до відповідальності вкрай важлива. Адже саме поліцейські реагують на випадки домашнього насильства, порушують провадження, формують матеріали справи та направляють їх

до суду. Від суворого дотримання поліцейським вимог законодавства щодо оформлення справ про правопорушення залежить можливість притягнення кривдника до відповідальності. А також уповноважений підрозділ органу Національної поліції України бере кривдника на профілактичний облік, та проводить з кривдником індивідуальну профілактичну роботу з метою недопущення повторного вчинення домашнього насильства. Так, від професійної підготовки, знань та навичок поліцейського багато в чому залежить доля як кривдника, так і постраждалої особи в подальшому.

З огляду на вищенаведене, можливо виокремити наступні моделі запобігання та протидії домашньому насильству в Україні:

1. Профілактична робота серед населення: інформаційні кампанії («Розірви коло», «Дій проти насильства», Всеукраїнська акція «16 днів проти насильства» тощо) спрямовані на підвищення обізнаності громадян; освітні заходи в школах і вишах, що допомагають формувати культуру ненасильницьких стосунків; підвищення кваліфікації для держслужбовців, педагогів тощо для ефективного реагування на випадки насильства.

Як приклад, можливо навести поширення інформації серед населення Планів безпеки шляхом розміщення на офіційному сайті Міністерства внутрішніх справ (рис.1).

2. Взаємодія поліції з громадськими організаціями та соціальними службами. В Україні наразі функціонують дві національні «гарячі лінії». Так, на базі громадської організації «Ла Страда-Україна» функціонує Національна гаряча лінія із запобігання домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації за номером 0 800 500 335 або 116 123 (з мобільного). Також в Україні з 2021 року діє цілодобова безкоштовна «гаряча» лінія за номером телефону 15-47, роботу якої забезпечують працівники Урядового контактного центру. Під час пандемії COVID-19 МВС України та система безоплатної правової допомоги також запустили в месенджері Телеграм чат-боти «#ДійПротиНасильства»: @police_helpbot та «Правова допомога протидії насильству»: @Non_Violence_Bot, за допомогою яких також можна повідомити про випадок насильства та викликати поліцію, непомітно для кривдника [12, с. 42].

3. Підготовка кваліфікованих кадрів та екстрене реагування на випадки насильства. Для успішної боротьби з домашнім насильством

Домашнє насильство в умовах війни

ПЛАН БЕЗПЕКИ

Якщо ви знаходитесь на окупованих територіях

1. За можливості, знайдіть спосіб якнайшвидше вийти на територію підконтрольної України. Майте підготовлені особисті речі, документи, гроші.
2. Тримайте контакт з довіреною особою, щоб вона/він знали де ви знаходитесь та що з вами все гаразд.
3. Зафіксуйте, за можливості, будь-які докази ситуації домашнього насильства.
4. Намагайтеся передати докази (фото, відео) чинення стосовно вас або вашої дитини домашнього насильства знайомим або іншій довірчій особі, яка перебуває на підконтрольній Україні території.
5. Знайдіть підтримку серед людей, яким ви довіряєте.
6. Зверніться до поліції одразу як опинитесь на підконтрольній Україні території.

Якщо ви знаходитесь на території підконтрольної України

1. Повідомте поліцію за номером 102 чи зверніться особисто до найближчого відділку поліції (в деяких регіонах працюють чат-боти для повідомлення поліції).
2. Знайдіть адреси місць, де можна залишитися на ніч у разі необхідності, та продумайте маршрут, як швидко потрапити туди. Підготуйте копії документів, речі першої необхідності.
3. Зверніться у разі необхідності за медичною допомогою за номером 103.
4. За необхідності зверніться до центрів соціальної допомоги, голови ОТГ, представників національної соціальної сервісної служби або громадських організацій та обговоріть можливі кроки вирішення ситуації.
5. Зверніться до безоплатної правової допомоги у вашому регіоні за отриманням юридичної підтримки (допомога при складанні заяви на винесення обмежувального припису, стягнення матеріальної чи моральної компенсації, допомога при розлученні, визначенні місця проживання дитини, представництво у суді тощо).
6. Отримайте консультацію щодо можливих подальших кроків за телефонами гарячих ліній.

Якщо у вас є діти

1. Підготуйте дитячі речі, улюблені іграшки, потурбуйтеся про невеликий пакунок з простою їжею для дитини.
2. Діалогуйте з людиною, якій довіряєте про спільний план дій у разі, якщо виникне необхідність на деякий час представляти інтереси вашої дитини (на кордоні, у суді тощо).
3. Зробіть копії документів дитини, підготуйте документи для визначення законного представника дитини у разі, якщо один з батьків є криминком та має діючий обмежувальний припис стосовно дитини, чи інші заборони визначені судом.
4. Зафіксуйте тілесні ушкодження (фото, відео) дитини з метою подальшої передачі цих доказів поліції, якщо насильство вчинялося по відношенню до неї.

Пам'ятайте!

Дитина, яка стала свідком домашнього насильства відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», являється постраждалою від домашнього насильства. Необхідно звернути увагу правоохоронних органів на цей факт, та вимагати зафіксувати його у матеріалах справи.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ НА ЧАС ДІЇ КОМЕНДАНТСЬКОЇ ГОДИНИ У ВАШОМУ РЕГІОНІ!

ДЕ ЗНАЙТИ ДОПОМОГУ

Україна:

102 — поліція, екстрений номер виклику поліції (повідомити про злочин чи правопорушення)

0-800-500-202 — гаряча лінія Національної поліції України

15-45 — урядова гаряча лінія

15-47 (з мобільного чи стационарного) — національна гаряча лінія з протидії домашньому та гендерно зумовленому насильству

0-800-500-335 (безкоштовно зі стационарного або мобільного) — національна гаряча лінія з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації

116-123 — короткий номер з мобільного (цілодобово, безкоштовно, анонімно та конфідційно)

116 111 (з мобільного телефону) (лишт з 12.00 до 20.00, сб з 12.00 до 16.00)

0-800-215-103 (цілодобово) — інформаційна лінія центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги

За кордоном:

Якщо ви постраждали від домашнього насильства або є ризик такої ситуації, ви можете звернутися до місцевої поліції.

СЛОВАЧКА

158 або 112 — поліція

0 800 212 212 — цілодобова гаряча лінія

ПОЛЬЩА

112 або 997 — поліція

800 12 00 02 — національна польська служба екстреної допомоги для постраждалих від домашнього насильства

csk.org.pl/ua — центр прав жінок

600 07 07 17 (психологічна, соціальна, правова підтримка)

+48 477 21 75 75
gov.pl/web/udsc/ukraina-en — офіційний сайт для українців, які приїждять до Польщі

МОЛДОВА

112 — поліція

0 8008 8008 — лінія допомоги жінкам ГО «Ла Страда Модоуа»

0 800 800 00 — центр прав жінок

cdt.md/ru

УГОРЩИНА

107 — поліція

+360205520 — національна безкоштовна гаряча лінія **okit.eu**

РУМУНІЯ

112 — поліція

0 800 500 333 — безкоштовна цілодобова гаряча лінія для підтримки з питань домашнього насильства

+40753 893 531 — лінія підтримки асоціації за свободу та рівність

Bright Sky Ro — застосунок для пошуку сервісів допомоги

КОНТАКТИ ГАРЯЧИХ ЛІНІЙ

www.bit.ly/2WVLMU

Електронні канали консультування:

Національна гаряча лінія з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації

Електронна пошта: **hotline@la-strada.org.ua**

Telegram: **NAL16123**

Messenger: **lastradaukraine**

Skype: **lastrada-ukraine**

Рис. 1. Схематичне Плану безпеки запобігання домашнього насильства в умовах війни [(ілюстрація з відкритих джерел за матеріалами сайту «Міністерство внутрішніх справ» <https://mvs.gov.ua/activity/domestic-violence> [11].

вкрай важливо, щоб поліцейські мали необхідні знання та навички для правильного реагування на подібні ситуації. Підготовка кваліфікованих кадрів включає проведення спеціальних тренінгів та курсів для правоохоронців. Екстрене реагування є критично важливим для запобігання подальшому насильству. У разі отримання виклику про домашнє насильство поліція повинна діяти швидко, забезпечуючи безпеку потерпілої особи та оперативно вживаючи заходів для припинення насильства.

4. Захист і підтримка постраждалих осіб. Неможливо не погодитися з Блага А.Б., Адащик А.С., з тим що «створені відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» системи зазнали сильного навантаження через збільшення кількості клієнтів спеціалізованих служб та необхідність забезпечення швидкого реагування на випадки. Тому у багатьох випадках вони працюють неповноцінно у зв'язку із: виснаженням фахівців через додаткове навантаження у гуманітарній допомозі ВПО при зниженні їх заробітної плати; недостатністю або відсутністю спеціалізованих

служб підтримки; суттєвим оновленням персоналу уповноважених суб'єктів Національної поліції, які не пройшли відповідне навчання; фактичною відсутністю системи раннього виявлення фактів домашнього насильства (через дистанційне навчання факти домашнього насильства закладами освіти не виявляються, від медичних закладів у деяких громадах інформація про виявлені випадки надходить, але не в усіх)» [13, с. 357].

5. Реагування на появу нових видів домашнього насильства. Поряд з основними формами домашнього насильства (фізичне, психологічне, сексуальне та економічне) з'явився новий його прояв — кібернасильство. Національна поліція зазначає, що «характерними ознаками такого насильства є коли партнер/ка, зокрема колишній/я, або родич/ка може: постійно стежити за вашими діями онлайн і використовувати це проти вас; зламувати акаунти чи вимагати доступ до ваших облікових записів; публікувати принизливу інформацію або шантажувати зроби́ти це; примушувати змінювати паролі або ділитися особистою інформацією, щоб контро-

лювати ваші онлайн-дії; викладати ваші приватні фото або інші матеріали без вашої згоди. У випадку кібернасильства необхідно звернутися до найближчого відділку поліції, зателефонувати на лінію 102 або подати електронне звернення» [14].

6. Притягнення кривдника до відповідальності. С.В. Альошкін, К.Л. Бойчук, О.В. Даценко, О.В. Ковальова наголошують, що роль поліцейських полягає не тільки у виключному здійсненні безпосередньо спеціальних заходів та забезпеченні притягнення кривдника до відповідальності. «Поліцейським важливо знати в цілому передбачену законодавством систему суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, наявні місцеві ресурси для надання допомоги постраждалим особам та ефективного реагування на випадки домашнього насильства. При цьому слід усвідомлювати важливість залучення спеціально уповноважених суб'єктів запобігання та протидії домашньому насильству, які виконують роль координаторів у даній сфері, а також розуміти повноваження інших суб'єктів для ефективного перенаправлення постраждалих осіб. Без залучення інших суб'єктів протидії домашньому насильству, без належного рівня взаємодії між ними, знижується вірогідність виходу постраждалої особи із ситуації домашнього насильства, і відповідно домашнє насильство буде циклічно повторюватись, а поліцейські будуть неодноразово приїжджати на виклики за однією адресою» [12, с. 57-59].

Висновки. На підставі вищевикладеного можливо прийти до наступних висновків. Національна поліція України відіграє ключову роль у запобіганні та протидії домашньому насильству, виступаючи гарантом безпеки громадян. Завдяки правовим механізмам, спеціалізованим підрозділам, таким як мобільні групи реагування на факти вчинення домашнього насильства, та співпраці з соціальними службами поліція забезпечує оперативне реагування на випадки насильства, захист постраждалих і притягнення кривдників до відповідальності.

Однак для подальшого вдосконалення системи протидії домашньому насильству необхідно посилювати правозастосовну практику, удосконалювати механізми підтримки жертв та проводити широкомасштабну профілактичну роботу серед населення. Тільки комплексний підхід, що поєднує ефективне правове регулювання, професійну підготовку поліцейських і соціальну підтримку постраждалих, дозволить

знижити рівень домашнього насильства в Україні та створити безпечне середовище для кожного громадянина. Також, у зв'язку із воєнним станом в країні, з'явилися і нові виклики для органів Національної поліції, в тому числі, пов'язані з насильством. Таким чином, роль Національної поліції стала ще більш важливою та відповідальною, як для держави, так і для суспільства. Отже, гнучкий підхід та вміння адаптуватись до швидких змін у житті українського суспільства – це те, що вимагає сьогодення від всіх державних інституцій, в тому числі і від поліції.

Список використаної літератури:

1. Грубрина А. Частіше стаємо жертвами: рівень насилля в Україні росте – психолог про причини і способи захисту. Вікна. 2025. URL: <https://vikna.tv/dlia-tebe/bezpeka/v-ukrayini-roste-kilkist-vypadkiv-domashnogo-nasystva/>
2. Кількість випадків домашнього насильства зросла на 20%: МВС та Парламент працюють над посиленням відповідальності. Міністерство внутрішніх справ України. 2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/kilkist-vypadkiv-domashnoho-nasystva-zroslo-na-20-mvs-ta-parlament-pratsiuiut-nad-posyleniam-vidpovidalnosti>
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
4. Актуальні проблеми протидії домашньому насильству : навчальний посібник / А. Б. Блага, О. С. Тунтула, О. О. Кочемировська ; за заг. ред. А. Б. Благої. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 208 с.
5. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
6. Мороз О.Б., Хатнюк Ю.А. Роль органів Національної поліції в запобіганні та протидії домашньому насильству. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. Вип.80. С. 513-521. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/297173/290090>.
7. Черепаха К. Протидія насильству стосовно жінок та домашньому насильству: практичний посібник для поліцейських. Київ: Рада Європи, 2024. 114 с.
8. Бакаїм М.В. Національна поліція України як суб'єкт запобігання та протидії домашньому насильству. *Європейські перспективи*. 2020. № 2. С.150-155. URL: https://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/2021/02/150-_Bakayim.pdf
9. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі: Постанова КМУ від

- 22.08.2018 р. № 658. *Офіційний вісник України*. 2018 р. № 69. Ст. 22.
10. Про затвердження Порядку формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі: Постанова від 20.03.2019 р. № 234. *Офіційний вісник України*. 2019 р. № 26. Ст. 37.
 11. Домашнє насильство: що це таке, як його розпізнати, куди звертатись по допомогу? Міністерство внутрішніх справ України. 2024. URL: <https://mvs.gov.ua/activity/domestic-violence>
 12. Роль і завдання поліції в місцевій системі запобігання та протидії домашньому насильству: посіб. / С.В. Альошкін, К.Л. Бойчук, О.В. Даценко, О.В. Ковальова / за заг. ред. А.Б. Благої. К. : ФН ООН, 2023. 221с.
 13. Блага А.Б., Адащик А.С. Динаміка домашнього насильства в умовах війни. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №1. С. 355-358. URL: http://lsej.org.ua/1_2023/86.pdf
 14. Домашнє насильство з використанням інформаційних технологій. Куди звернутися по допомогу? Національна поліція України. Facebook. 2024. URL: <https://surl.li/bchty5>

Kleiman M.Yu. National Police as a guarantee of security: models of preventing and combating domestic violence in Ukraine

In the article, the author analyzes the research on the role of the National Police of Ukraine in preventing and combating domestic violence as one of the most acute social challenges of modern society. The legal framework of police activity in this area, including legislative mechanisms for the protection of victims, is considered. The main models of response to cases of violence are analyzed, including emergency intervention, issuance of urgent restraining orders, keeping records of offenders, and the effectiveness of mobile special purpose groups.

Particular attention is paid to preventive measures taken by the National Police in cooperation with governmental and non-governmental organizations. Educational and information campaigns aimed at raising public awareness of the problem of domestic violence, as well as training of qualified personnel capable of responding effectively to such challenges are also considered.

The article also focuses on the challenges that stand in the way of overcoming domestic violence, including the lack of resources, the need for further adaptation of legislation, and the need to expand access to crisis centers and support programs for victims. Effective combating of domestic violence is possible only with a comprehensive approach, which includes legal regulation, social support and educational activities, as well as active interaction of the National Police with other actors of the system of protection against domestic violence.

The author emphasizes that an important aspect of the National Police's work in combating domestic violence is not only responding to already committed offenses, but also prevention, monitoring and cooperation with actors involved in combating domestic violence. This allows for a comprehensive approach to addressing the problem of domestic violence, ensuring not only that perpetrators are brought to justice, but also that victims are assisted in restoring their normal lives.

Particular attention is paid to the study of the National Police as a guarantor of security against domestic violence in the family, and the impact of martial law on cases of violence.

Key words: violence, domestic violence, counteraction, prevention, cyberviolence, National Police, legislation.